

ANCHETA

TEXTE „DE MANUAL”. TEXTE ÎN MANUALE

Înțelegem prin „texte de manual” textele reprezentative, esențiale, textele-reper prin care se pune în practică o programă școlară și al căror studiu contribuie în mod fundamental la educația literară, culturală, intelectuală etc. a elevilor. Cărțile școlare conțin, prin excelență, asemenea tipuri de texte. În manuale apar însă și alte tipuri de texte, având alte funcții didactice. Ancheta urmărește modul în care profesorii de română înțeleg astăzi specificul celor două tipuri de texte și raportul dintre ele.

1. Ce criterii credeți că ar trebui să îndeplinească textele „de manual”?
2. Pe lângă textele consacrate, purtând semnătura unor autori canonici, ce alte texte „de manual” cunoașteți? Vă rugăm să indicați clasa pentru care sunt potrivite.
3. Care considerați că sunt criteriile pentru care optează autorii de manuale?
4. Cum vă selectați dvs textele? Adăugați altele față de cele din manuale? Lucrați cu grupaje de texte sau cu texte unice? Asociați textul literar cu cel nonliterar? Etc.
5. Utilizați manuale digitale? Cum modifică acestea raportarea profesorului/ elevului la text? Care e câștigul? Care pierderile?
6. Utilizați auxiliare didactice? Ce oferă acestea în plus față de manual?

Monica Columban, Colegiul Național „Emil Racoviță”, Cluj-Napoca

1. Fac precizarea că punctul meu de vedere vizează exclusiv ciclul liceal. Pentru a răspunde la întrebarea *Ce criterii credeți că ar trebui să îndeplinească textele „de manual”?*, ar trebui să-mi clarific înainte de toate așteptările față de manual. Pornind de la premisa că manualul respectă o programă, nu voi extinde discuția în această direcție. Cred, însă, că dezbaterea despre *textele „de manual”* trebuie să înglobeze o discuție mult mai amplă, referitoare la modul în care operăm cu textul respectiv. Așadar, criteriile mele pentru *textele „de manual”* sunt:

a. să fie selectate astfel încât să perpetueze o tradiție culturală instituită prin intermediul literaturii;

Detalii: De-a lungul ultimilor ani, am constatat că a intervenit o falie între referințele culturale ale generațiilor, explicabilă și acceptabilă doar parțial. Când, la finalul celor doisprezece ani de școală, un elev nu este capabil să identifice referința la *spațiul mioritic*, la vocea care rostește *De ești tu acela, nu-ți sunt mamă eu*, la opera din care se citează *Proști, dar mulți* sau *Sunt greu bătrânii de pornit...* sau *Dă, Doamne, pe lume o ploaie cu spume...* sau *Cum nu vîi tu, Țepeș doamne...*, atunci înseamnă că s-a întrerupt un dialog al generațiilor. De aceea cred că manualul ar trebui să ofere suportul acestui tip de cunoștințe, fără a presupune obligatoriu studiul exhaustiv al unor opere. Textul de manual ar putea fi, deci, transmisiătorul unui lexicon cultural comun pentru dialogul generațiilor în spiritul unor repere literare comune.

b. (în cazul prozei narative) să ofere o selecție de secvențe textuale necesare interpretării de text, nu refacerii subiectului operei literare;

c. să permită relaționări cu texte similare din literatura română și universală.

2. Cred că fiecare profesor are propria listă cu *texte „de manual”*, în funcție de orientarea sa culturală, de gustul lecturii, de specificul claselor la care predă etc. Nu am argumente suficient de solide pentru a oferi o listă cu astfel de texte, dar cred cu tărie că există scriitori din opera cărora este obligatoriu să fie selectate texte pentru ca studiul literaturii române să-și atingă scopul: Hortensia Papadat-Bengescu, Cezar Petrescu, Max Blecher, Anton Holban, Mihail Sebastian, Sorin Titel, Augustin Buzura, Nicolae Breban, Al. Ivăsiuc, Constantin Țoiu etc.

Precizare: Nu am în vedere studiul detaliat al unor texte/ fragmente de texte, ci efectiv oportunitatea de a afla despre existența acestor scriitori, pe care manualul ar trebui să o ofere. Consider, totodată, că

studiul autorilor canonici ar trebui deschis spre ansamblul operei, nu redus la o creație reprezentativă, „epuizată” prin interpretare. De exemplu, perspectiva elevilor asupra operei lui Liviu Rebreanu s-ar nuanța dacă manualul ar oferi, pe lângă romanul *Ion*, fragmente pentru studiu din *Pădurea spânzuraților*, *Adam și Eva*, *Ciuleandra*.

3. Criteriile (stipulate în regulamente) exercită asupra autorilor de manuale presiuni justificate de adecvarea la programă, dar și presiuni – să le spunem așa – „ale pieței”: obișnuința profesorilor cu anumite texte, cutuma evaluărilor la examenul de bacalaureat etc.

4. Având în vedere natura deschisă a întrebării, voi răspunde cu exemple din experiența mea didactică, modelată (și) de specificul/ calitatea claselor la care predau.

a. Îmi selectez textele după numeroase criterii: relevanța pentru o anumită temă, ineditul perspectivei, prezența în canonul cultural universal, valoarea estetică, atractivitatea pentru publicul cititor, capacitatea de a genera dezbateri etc.

b. Adaug numeroase texte față de cele din manual, pe care le folosesc uneori mai ales pentru indicarea unei sarcini de lucru precise. În general, propun grupaje de texte/ fragmente de texte, care răspund diverselor obiective pe care mi le propun: extindere tematică, lărgirea orizontului cultural, explorarea diverselor tipuri de text nonliterar etc. Voi da un exemplu pe care îl consider relevant: Camil Petrescu, *Ultima noapte de dragoste, întâia noapte de război*. Studiul textului romanului este însoțit de fragmente de text din *Pădurea spânzuraților*, de Liviu Rebreanu, *Întunecare*, de Cezar Petrescu și *Nimic nou pe frontul de vest*, de Erich Maria Remarque [reflectarea Primului Război Mondial în literatura română și europeană]; fragmente de text teoretic: *Noua structură și opera lui Marcel Proust*; fragmente de text critic: Maria Vodă Căpușan, Marian Popa; cronică de film și cronică de teatru la ecranizarea, respectiv la punerea în scenă a romanului [evident, numai dacă elevii au văzut filmul și piesa de teatru]; vom exersa redactarea de cronică, respectiv formularea de opinie pe baza cronicilor apărute în diverse publicații.

5. Nu utilizez manual digital.

6. Apelez rar la auxiliar didactic, pentru că mi-am construit în timp propriul auxiliar. Totuși, dacă oferta de texte sau de abordare este excepțională pe anumite secvențe, nu ezit să o folosesc.

Corina Dindelegan, Colegiul Național „Emil Racoviță”, Cluj

1. Să fie frumoase și utile. (Nimic nou!)

2. De exemplu, descrierile lui Ionel Pop, atât cele non-literare, de documentare despre viața animalelor, cât și cele cu mare valoare expresivă (ex.: *Pași prin lumea păsărilor*).

3. Criteriul coerenței ideii pe care vor să o contureze prin manualul realizat (de exemplu, ideea de multiculturalitate în manualele de a V-a din 2018).

4. Selectez textele în funcție de vârsta, temperamentul elevilor și viteza de lucru a acestora. Aleg cărți pe baza cărora pot discuta, prin care îi pot învăța să citească printre rânduri, pe care le pot folosi pentru a studia anumite specii literare și care îi fac curioși sau îi farmecă. Folosesc și toate textele din manual. Chiar dacă nu îmi plac.

5. Arareori. Am folosit cărțile digitale *Fram* – un proiect Deveomedia – care sunt foarte utile pentru predarea despărțirii în silabe a cuvintelor, au ilustrații și desene animate frumoase, care pot face copilul să lucreze cu plăcere, fără să-și dea seama că fac efort suplimentar.

6. Uneori utilizez. Am folosit auxiliarul la care am lucrat cu colegele mele din Cluj, coordonat de Cristina Popescu, *În vacanță...cu alte cuvinte*, apărut la Editura Paralela 45, care este construit ca un fragment de roman foileton, interactiv, cu multe trimiteri culturale. Desigur, utilizez și materiale din alte auxiliare ca să le testez eficiența, dar rareori aleg un auxiliar pe care să îl impun copiilor pe durata unui an între pentru că, să fiu sinceră, mă plictisesc de lucrurile care impun rutină și conduc spre omogenizarea grupului. O fac doar când nu am încotro – de exemplu, când pregătesc evaluarea pentru cls. a VI-a. Examenul este relativ de dată recentă, deci manualele publicate cu cca 8-10 ani în urmă nu conțin itemi și teste cu structura examenului.

Sofia Dobra, Școala 131, București

1. Textele de manual sunt, din perspectivă tradițională, exemplare din punct de vedere estetic. Reprezintă un canon și includerea unui scriitor într-un manual înseamnă recunoașterea valorii. Astăzi,

într-o adevărată criză a lecturii, se pune din ce în ce mai mult problema atractivității textelor de manual din punctul de vedere al vârstei și al intereselor tinerilor. Spre surprinderea mea, am constatat că poate fi stârnită curiozitatea elevilor și de texte clasicizate, citite dintr-o perspectivă actuală. Cred că literatura contemporană trebuie folosită în manuale mai ales la vârstele mai mici, fiindcă nu pune bariere de înțelegere a unor realități trecute sau nu ridică probleme de limbaj arhaic. Ceea ce ar trebui făcut însă, mai ales la liceu, este o selecție valorică din punct de vedere estetic.

2. Mircea Cărtărescu, *Florin scrie un roman*, text scris special pentru manualul de clasa a VII-a, Editura Humanitas, dar și *Gemenii* pentru primele clase de liceu, Ioana Pârvulescu, *Inocenții* pentru gimnaziu, Simona Popescu, *Exuvii*, în funcție de fragment, gimnaziu și liceu, Filip Florian, Matei Florian, *Băiuștii*, primele clase de liceu.

3. Primul criteriu este cel tematic, fiindcă un text trebuie să slujească obiectivului didactic. Al doilea criteriu este cel privitor vârsta celor cărora li se adresează manualul, al treilea criteriu este cel valoric. De fapt, autorii de manuale ar trebui să respecte toate aceste trei criterii în același timp, fiindcă altfel riscă să nu aibă rezultatele scontate.

4. Pentru manual am selectat totdeauna textele după criteriile arătate mai sus. De regulă se adaugă textele din caietul elevului care completează manualul. Am asociat de multe ori textele literare cu textele nonliterare, folosind în funcție de programă și de necesități texte integrale sau fragmentare. La ultimul manual, cel pentru clasa a V-a, am folosit și grupaje de texte pentru o anumită temă.

5. Da, sunt utile pentru ceea ce aduce în plus digitalul, dar nu schimbă raportul elevului cu textul. Lectura se face, de obicei, pe hârtie și individual. Nu se poate citi varianta PDF. Sunt interesante exercițiile interactive, dar nu prea beneficiem concret de instrumentele necesare pentru folosirea la oră, așa că rămâne să facă aceste exerciții elevii acasă. Câștigurile nu sunt majore din cauza condițiilor concrete din învățământ, iar pierderile constau în costurile foarte ridicate, plătite din buzunarul tuturor, într-un sistem de învățământ care ar trebui să aibă alte priorități.

6. Auxiliarele sunt foarte utile pentru economia de timp. Se pot efectua mai multe exerciții și elevii sunt încântați că la tema pentru acasă nu trebuie să mai copieze inutil cerințele exercițiilor.

Vasile Feurdean, Liceul „Pavel Dan”, Câmpia Turzii

1. În viziunea mea, studiul literaturii are un impact colosal în dezvoltarea personalității autonome, în cultivarea imaginației și a gândirii, a orizontului intelectual și cultural al elevilor, în formarea concepției despre lume și viață, întrucât textul literar reprezintă, înainte de toate și rămâne, în cele din urmă, „locul de manifestare pleneră” a tuturor posibilităților limbajului ca atare – așa cum afirma regretatul lingvist Eugeniu Coșeriu, i.e. spațiul privilegiat de emergență a sensul poetic-cultural, de realizare exponențială a funcției poetice. De aceea textele integrate în manualele școlare ar trebui să satisfacă mai multe exigențe și să fie selectate potrivit următoarelor criterii:

- criteriul reprezentativității care promovează textele-etalon, textele emblematice pentru un anumit autor, un anumit curent/orientare literară, un anumit gen literar sau o anumită specie literară etc.;
- criteriul valorii estetice;
- criteriul încadrării într-o epocă/ orientare literară/ formulă estetică;
- criteriul adecvării la profilul lectorului contemporan (particularități de vârstă, psiho-afective, intelective etc.);
- criteriul accesibilității în raport cu nivelul dezvoltării intelectuale și cu gradul de cultură generală a elevilor;
- criteriul diversității (varietății) autorilor selectați;
- criteriul cantitativ care are în vedere volumul de lecturi propuse pe parcursul întregului an școlar în raport cu timpul disponibil.
- criteriul concordanței cu programa școlară;

Înțeleg, pe de altă parte, tendința autorilor de manuale și a forurilor științifice de a conferi textului nonliterar un spațiu mai vast în cuprinsul manualului școlar, tendință corelată cu mutațiile valorice și cu schimbările de paradigme culturale ale societății contemporane, cu noul „spirit al veacului”, iar această miză mi se pare cu atât mai importantă cu cât provocările societății post-postmoderne sunt

tot mai mari, iar nevoia formării conștiinței proprii identității culturale și a promovării valorilor autohtone în spațiul fundamental deschis al diversității culturale europene, imperioasă. Complexitatea studiului limbii și literaturii române în școală reclamă, inevitabil, și acest aspect.

2. Pe lângă textele consacrate, aparținând autorilor canonici, incluse în manuale, autorii manualelor școlare ar putea să readucă în atenția elevilor și a cadrelor didactice scriitori de mare valoare (chiar dacă necanonici!) sau personalități ale culturii române care, datorită contextului istoric, politic și ideologic sau din varii motive, au fost marginalizați ori neincluși în manualele școlare și care, din păcate, astăzi sunt priviți cu reticență atât de elevii dornici să asimileze exclusiv operele conținute în programa de bacalaureat, cât și de unii profesori care aplică, cu precădere, principiul utilității în studiul acestei discipline. Aș putea recomanda, în acest sens, pentru clasa a IX-a, fragmente din *Jurnalul* Ioanei Em. Petrescu, *Jurnalul și nuvelistica* (*Pedagogul, Intelectualii, Corigențe, Vedenii din copilărie*) lui Pavel Dan, povestirile (*Chef la mânăstire, Ciorbă de bolovan, Pescarul Amin* etc.) lui Vasile Voiculescu, *Poeziile (baladele)* și/sau piesa de teatru *Dona Juana* aparținând lui Radu Stanca sau fragmente din romanele Florinei Ilis – *Chemarea lui Matei, Viețile paralele, Cruciada copiilor*. La nivelul clasei a X-a, aș opta pentru scriitori precum Gala Galaction și Ion Agârbiceanu, cu nuvelistica lor; Max Blecher, cu unul dintre romanele sale (*Întâmplări în irealitatea imediată, Inimi cicatrizate* etc.); Anton Holban cu *O moarte care nu dovedește nimic, Ioana* sau *Jocurile Daniei*, Zaharia Stancu cu romanele sale de tinerețe, cu *Povestirile de dragoste. Groapa. Lupoanca. Constandina. Uruma. Liliacul. Ce mult te-am iubit* etc. Sugestiile privitoare la clasa a XI-a îi au în vedere pe următorii autori: Mircea Eliade – *Noaptea de sănzienă*, Panait Istrati – *Chira Chiralina* sau Petru Dumitriu – *Cronică de familie* etc. Pentru clasa a XII-a consider că ar fi reprezentativi următorii autori: Ștefan Baciu – *Poemele poetului tânăr, Poemele poetului pribeag, Poemele poetului singur, Poeme de dragoste*, Paul Celan – *Mac și memorie*, Virgil Ierunca – *Poeme de exil*, Anatol E. Baconsky cu antologia de povestiri *Echinoxul nebunilor și alte povestiri* sau cu volumele de versuri *Dincolo de iarnă, Fiul risipitor sau Cadavre în vid*, Ion Mureșan – *Cartea de iarnă, Poemul care nu poate fi înțeles, Cartea alcool*. O categorie aparte de texte – care ar putea fi integrate în manualele de clasa a XI-a și/sau a XII-a, fiind relevante prin valoarea lor documentară sau prin actualitatea informațiilor pe care le aduc în atenția lectorilor – o constituie *textele din literatura de frontieră, textele jurnalistice, științifice (memorii, jurnale, amintiri, scrisori literare, dialoguri, editoriale, articole de revistă cu tematică culturală sau socială, interviuri cu personalități remarcabile etc.)*, dintre care aș putea aminti: Andrei Pleșu, Gabriel Liiceanu – *Dialoguri de duminică*, Mircea Eliade – *Memorii*, Emil Cioran – *Schimbarea la față a României*, articole din publicistica sau dialogurile lui Petre Țuțea – *Între Dumnezeu și neamul meu, Ultimele dialoguri cu Petre Țuțea*, Marin Preda – *Jurnal intim*, Regina Maria a României – *Povestea vieții mele*, Neagu Djuvara – *O scurtă istorie a românilor povestită celor tineri, Cum s-a născut poporul român*, Lucian Boia – *Istorie și mit în conștiința românească, Jocul cu trecutul. Istoria între adevăr și ficțiune, România, țară de frontieră a Europei*, Octavian Paler – *Mitologii subiective, Scrisori imaginare, Caminante, Polemici cordiale, Aventuri solitare*, Lucian Blaga – *Luntrea lui Caron*, Romulus Vulcănescu – *Mitologie română*, Marcel Olinescu – *Mitologie românească* etc. Fragmente din aceste tipuri de texte au început deja să pătrundă în unele manuale și, mai ales, în auxiliarele școlare, dar integrarea unui număr mai mare de texte din categoria celor amintite mai sus ar aduce un spor veritabil în aprofundarea unor probleme legate de studiul literaturii române.

3. După cunoștința mea, criteriile reglementate prin lege care primează în selectarea textelor din manualele școlare sunt: criteriul valoric-estetic, criteriul formativ, criteriul adecvării la vârstă și acela al accesibilității. Este posibil ca autorii de manuale să aibă în vedere și criteriul atractivității și al varietății, astfel încât textele literare supuse studiului să stârnească mai mult interesul elevilor, să captiveze și să acopere o plajă cât mai largă din tipurile de texte existente. Implicite sunt, în opinia mea, criteriul respectării programei școlare pentru un anumit nivel de studiu și copyright-ul.

4. Îmi selectez textele în funcție de manualul utilizat la clasă și de auxiliarul propus elevilor. De multe ori, adaug unele texte, includ texte suplimentare cu caracter ilustrativ – în special în cazul textelor poetice, pentru a contribui la o mai bună cunoaștere și înțelegere a universului poetic al autorului respectiv. Lucrez cu grupaje de texte în situații punctuale ale predării, de exemplu în cazul etapei introductive în opera unui autor sau atunci când urmăresc circumscrierea unei viziuni comparative cu privire la tratarea diferită a unor teme literare din punctul de vedere al concepțiilor și al atitudinilor exprimate, al modalităților

de creație și de expresie și al emoțiilor estetice pe care textele le provoacă cititorilor. Datorită timpului limitat, în cazul prozelor integrale de mare întindere, studiul se axează pe textele unice, nelipsind însă trimiterile la texte din aceeași categorie, aparținând aceluiași autor sau autorilor din literatură română și/sau universală, în scopul încadrării într-o orientare literară sau al ilustrării temei, tipologiei personajului etc. De asemenea, le propun elevilor frecvent discuții și dezbateri care să le ofere o deschidere către alte teme de reflecție și să-i motiveze să relaționeze operele studiate cu alte tipuri de texte.

5. Nu am avut încă ocazia să utilizez manualele digitale, deoarece nu predau la clasa a V-a. Consider totuși că utilizarea manualului digital reprezintă o alternativă revoluționară la modalitatea clasică de predare care modifică substanțial raportarea profesorului și a elevului la textele studiate în mai multe sensuri. Avantajele utilizării manualului digital constau în: adecvarea modalităților de predare-învățare-evaluare la realitatea societății contemporane, dominate de tehnologia informațională și de o cultură mass-media care tinde să substituie cultura cărții în viziune clasică; internalizarea conținutului transmis prin integrarea unor sisteme semiotice multiple: cod iconic, cod simbolic/lingvistic, vizual, audio, gestual etc. care generează semnificații complexe; gradul ridicat de interactivitate a manualului digital cu elevul care are consecințe directe asupra dezvoltării creativității și originalității acestuia; atractivitatea mai mare a conținuturilor studiate datorită digitalizării informației; facilitarea accesului la informația propusă spre studiu; rapiditatea și eficiența cu care pot fi accesate informațiile; posibilitatea revizuirii mai rapide și mai puțin costisitoare a informațiilor din manualul digital în raport cu modul în care se desfășoară acest demers în cazul manualului fizic.

Printre dezavantajele utilizării manualelor digitale se poate menționa, înainte de toate, privarea elevului de intimitatea cu cartea înțeleasă în spiritul tradiției. Un alt dezavantaj are în vedere faptul că ele reprezintă un adevărat pericol pentru sănătatea generațiilor viitoare, efectele nocive ale acestora fiind încă imposibil de estimat. De asemenea, un aspect negativ care poate fi semnalat aici este acela că manualele digitale introduc discriminarea în mediul educațional, deoarece tehnologia necesară utilizării lor implică costuri relativ mari, fiind imposibil de achiziționat de către anumite instituții sau persoane private.

6. Utilizez frecvent auxiliarele didactice la clasă, deoarece ele constituie instrumente didactice fundamentale în vederea dezvoltării competențelor elevilor noștri, destinate unei formări și unei educații de calitate. Piața românească de carte școlară este extrem de bogată, fapt care a făcut posibilă și apariția unor auxiliare didactice de calitate, printre care se numără cele elaborate de instituții și societăți științifice recunoscute la nivel național, publicate de edituri de prestigiu, cum ar fi Art, Paralela 45, Delfin etc. Pe de o parte, auxiliarele didactice oferă elevilor o varietate mai mare de texte literare și nonliterare de largă deschidere și circulație culturală, o paletă nuanțată de situații de învățare/ scenarii didactice și diferite modalități de evaluare. Pe de altă parte, printre beneficiile utilizării auxiliarelor didactice la clasă aș putea menționa abordarea și contextualizarea flexibilă a informației culturale pe care elevul trebuie, inițial, să o achiziționeze, iar ulterior să o utilizeze în receptarea și în producerea mesajelor în diferite situații de comunicare, în argumentarea propriilor opțiuni și în formularea unor poziții complexe cu privire la realitate și la viață. Dincolo de a se constitui într-un instrument de lucru eficient și viabil în vederea aplicării conținuturilor programelor școlare de limba și literatura română, auxiliarele didactice contribuie, în mare măsură, la formarea și dezvoltarea abilităților de comprehensiune și de interpretare a textului literar/nonliterar. Aportul esențial al acestora rezidă în orientarea studiului limbii și literaturii române înspre formarea unei gândiri autonome, reflexive, critice, a unor largi reprezentări culturale și interculturale care modelează gustul estetic și întreaga personalitate a elevilor, prin accentul pus pe procesul de reflecție cu privire la universul textual supus observației, analizei și interpretării și pe corelarea acestuia cu patrimoniul cultural universal, dar și cu realitatea contemporană.

Irina-Roxana Georgescu, Colegiul Național „Sf. Sava”, București

1. Consider că textele „de manual” trebuie să fie, în primul rând, adecvate la programele școlare în vigoare, surprinzând, totodată, valori ale lumii contemporane. În al doilea rând, alegerea textelor „de manual” trebuie să fie influențată de adecvarea nu doar la dimensiunea socio-culturală, ci și istorică. Să reliefeze, deci, *viața*; să abordeze teme care să îi preocupe pe elevi, să-i facă să reflecteze, să le solicite imaginația și raportarea socio-lingvistică.

Adresându-le elevilor mei întrebarea „ce texte îşi doresc în manuale?”, am primit răspunsuri care confirmă necesitatea racordării la universul lor de cunoaştere. Redau aici câteva dintre ele.

Textele din manuale ar trebui să fie accesibile tuturor – nici prea grele, nici prea uşoare. De asemenea, cred că tuturor le-ar plăcea ca în manuale să găsească mai mulţi autori contemporani şi să se discute despre teme de actualitate.

Texte de: Mircea Cărtărescu, Marjane Satrapi (Persepolis), Salman Rushdie, Stephen King (Mara, clasa a IX-a)

Cred că textele „de manual” ar trebui să fie reprezentative pentru genul/specializarea curentă literară din care fac parte, deoarece noi le folosim ca texte suport. Prin asta mă refer la faptul că ar trebui să faciliteze studiul capitolelor respective, cu cât mai pragmatică este alegerea lor, cu atât mai bine. Totuşi, sunt un mare fan al textelor auxiliare, ele ne ajută să aprofundăm, să vedem dincolo de simplele caracteristici „ca la carte” şi, sincer, sunt mult mai plăcut de citit.

Texte de: Mihai Eminescu, I.L. Caragiale, Mircea Eliade, Nichita Stănescu (Ioana, clasa a IX-a)

Designul, titlurile care alcătuiesc bibliografia obligatorie pentru examenul de bacalaureat trebuie incluse în orice manual de limba şi literatura română. Pe lângă asemenea texte, cred că ar fi o idee bună să existe: o secţiune cu aprecieri critice semnificative legate de fiecare operă studiată, aprecieri care ar putea alcătui subiectul unui exerciţiu de comentare scrisă sau orală; subiecte sugestive de discuţie care urmează a fi dezbătute în clasă, pentru perfecţionarea abilităţilor lingvistice orale ale elevilor. Aceste subiecte ar putea fi legate de literatură, geografie, istorie, probleme ale societăţii actuale, dar şi de ştiinţe (în special pentru profilul real); texte funcţionale (scrisori de intenţie, scrisori de recomandare etc.) utile pentru admiterea la facultate, angajare etc.; texte scrise de autori contemporani, care abordează aspecte legate de perioada actuală; interviuri ale unor personalităţi ale literaturii contemporane realizate de elevi; articole referitoare la legătura dintre operele de artă şi literatură (mai precis, interpretări ale unor opere de artă, cum ar fi studiul Nu vedeţi nimic al lui Daniel Arasse sau eseurile ample ale lui Victor Ieronim-Stoichiţă etc.).

Cred că este important ca, pe lângă autorii deja prezenţi în manuale, să existe şi autori contemporani, mai puţin cunoscuţi. Prezenţa unor fragmente din textele unor astfel de scriitori poate stârni, prin suflul nou pe care l-ar aduce, curiozitatea elevilor şi dorinţa de lectură. Mie îmi plac în mod special cele care se bazează pe lucruri reale, pe experienţe de viaţă. Mie mi-ar plăcea să studiem nu doar poezia lui Mircea Cărtărescu, ci şi proza lui, dar şi eseurile lui Andrei Pleşu. (Matei, clasa a XI-a)

Consider că, mai presus de toate, textele de manual ar trebui să fie prezentate într-o manieră accesibilă şi care să stimuleze interesul elevilor. Cred că includerea unor elemente relevante pentru liceeni este elementul esenţial, întrucât fiecare caută elemente cu care să se identifice în momentul lecturii, care să îi atragă atenţia. Ce înseamnă acest lucru? Introducerea unor referinţe la lumea actuală, o posibilă balanţă între un „status quo” uşor de înţeles şi ceea ce este reflectat de text, pornind de la ideologii, curente şi epoci literare, referinţe alternative la opere reprezentative din alte domenii contemporane, cum se reflectă influenţa unor teme literare în literatură, artă, muzică etc. Eu aş vrea să găsesc în manual şi texte de Max Blecher, Eugène Ionesco (teatru, dar şi proză, în special, o lectură dragă mie: Însinguratul), Tatiana Țibuleac (Nara în care mama a avut ochii verzi), Mircea Cărtărescu (poezie), mai mulţi poeţi contemporani (spre exemplu, Svetlana Cîrstean), Simona Popescu. Şi clar, mai multă literatură feminină. (Elena, clasa a XI-a)

Cred că ar trebui ca manualele să cuprindă atât texte literare ale autorilor clasici, care intră în materia de bacalaureat, dar şi texte de actualitate, ale scriitorilor români contemporani – precum cele premiate de revista Observator cultural. De asemenea, cred că ar fi o idee să apară şi extrase ale unor cărţi semnate de tineri care au ceva de transmis generaţiei noastre (de exemplu, pagini din biografia lui Tudor Chirilă). O altă idee ar fi includerea unor interviuri cu persoane relevante pentru viaţa culturală românească, dar şi secvenţe din biografii şi autobiografii – cred că ne-ar stârni interesul. (Andrada)

2. Cred că ar trebui studiați mai mult scriitorii interbelici. De aceea, mă gândesc la prozele scurte ale lui Anton Holban pentru clasele a IX-a – a X-a sau la romanele *Ioana*, *Jocurile Daniei*, pentru clasele a XI-a – a XII-a; dar și fragmente din *Întâmplări în irealitatea imediată* de Max Blecher, romanele Hortensiei Papadat-Bengescu, unele texte ale lui Urmuz, V. Voiculescu (cu *Ultimele sonete închipuite ale lui W. Shakespeare* la clasele a XI-a – a XII-a); de asemenea, poezii semnate de Al. Philippide (clasa a X-a), Virgil Carianopol (clasele a IX-a – a X-a) sau romanele Cellei Serghi. Pe alocuri, ar fi posibilă chiar și deschiderea spre literatura douămiiștilor (Dan Sociu, Ștefan Manasia, Dan Coman, Elena Vlădăreanu, Diana Geacă și alții).

3. Nu sunt autor de manual, dar cred că este necesară nu doar raportarea la programele școlare în vigoare, ci și accesibilitatea textelor literare și non-literare propuse, care să aibă un grad sporit de atractivitate prin teme abordate, prin diversitate etc.

4. Lucrez atât cu texte integrale, cât și cu grupaje de texte. Adesea, aleg texte de escortă pentru textul literar (de pildă, texte memorialistice – jurnale, memorii, amintiri sau scrisori).

5. Nu folosesc manuale digitale.

6. Auxiliarele didactice au rolul lor și, așa cum le indică și numele, sunt materiale „care ajută la ceva, care se află pe plan secundar față de cel principal”. Uneori, față de manual, auxiliarele permit aprofundarea unor teme sau consolidarea altora.

Dan Gulea, Colegiul Național „Mihai Viteazul”, Ploiești

1. Într-o lume a imaginii, textele de manual sunt chemate să ilustreze teme, genuri sau curente și expresivități, dintr-o perspectivă pe care o putem numi integratoare; textele de manual ar trebui să aparțină cât mai puțin autorilor de manuale – nu știu dacă nu cumva aici este o ambiguitate: se înțelege prin text de manual un text literar, al unui autor consacrat – nu textul *din manual*, adesea o formulare/ structură sintetică, în limbaj structuralist-impresionist, ce aparține autorilor de manual.

Astfel, aș lăsa definițiile și contextualizările în seama specialiștilor în teorie literară, în seama istoricilor literari sau a autorilor „implicați” în fenomen; apoi, textele *literare* de manual ar trebui să fie reprezentative, nu rare, (agresiv-)experimentale; să fie, cu un cuvânt, clasice.

2. Se poate răspunde cu o întrebare. Pentru că, înainte de a *juca* după regulile actualei programe și ale actualei liste de autori canonici (17, de la Eminescu la Nichita Stănescu & Marin Sorescu), ar trebui să ne întrebăm dacă nu cumva au mai apărut și alți autori, de prin 1960-1970 încoace, ce ar merita statutul de „canonic”, așa cum e definit de programele actuale. Există nume reprezentative pentru ultimii 50-60 de ani de literatură română, de literatură străină? Sau, poate curente, orientări semnificative?

3. Cu o piață a manualelor blocată la nivelul lui 2006-2007, în cel mai bun caz – de când datează ultimele manuale aprobate de comisiile și comitetele ministeriale – pare nepotrivit să judecăm lumea imaginii de azi; criteriile autorilor de manuale, ale celor existente pe actuala piață, sunt, preponderent, textuale, urmând două mari tendințe: fie „exoticul” (am văzut texte din Blecher propuse pentru clasele gimnaziale...), fie „colbul școlii” (Nichita Stănescu a scris și alte poeme, în afară de *Leoaică tânără*, *iubirea*; el nu este supranumit „poetul leilor”). Există, firește, și exemple de bună practică: aproape orice manual are cel puțin o unitate în care justul echilibru între „exotic” și „colbul școlii” a fost găsit.

4. În mod alternativ, texte din manuale și texte unice sau grupaje de texte, pentru a ilustra noțiuni din ciclul superior al liceului, texte din manual și din manuale, pentru ciclul inferior.

5. Nu manuale digitale, ci lumea digitală, pentru exemple audio-video, cele care fac diferența, până la urmă, între generații; utilizarea unui manual digital (fiecare elev având un ecran, la fiecare oră, doar pentru această oră) rămâne o utopie în învățământul nostru de acum, așa cum a arătat mai vechiul sistem AEL, în genere inoperabil pentru orele de română sau de universală.

6. Auxiliarele didactice sunt o componentă inerentă a orelor de română: caracterizarea unui personaj (pentru a da un exemplu) înseamnă relevarea scenelor și a situațiilor reprezentative, ce pot fi găsite de-a lungul unui text, cuprins, de cele mai multe ori, fragmentar în manuale. La clasă se lucrează cu textul integral al autorilor clasici.

În sensul de lucrare didactică determinată, auxiliarul poate oferi – în special în anii terminali – modele de teste, sugestii pentru rezolvarea lor.

Nicoleta Ionescu, Liceul „Jean Monnet”, București

1. Consider că principalul criteriu este cel estetic; în manualele de literatură/limbă și literatură română ar trebui incluse în primul rând texte de o valoare artistică unanim acceptată – cât de greu este astăzi, într-o epocă a controverselor, să găsim opere care să se bucure de consens din acest punct de vedere! Se observă, în ultimii ani, deplasarea opțiunilor societății spre tot ce este *politically correct* și trecerea în umbră a unor opere care nu sunt agreate din acest punct de vedere. Un echilibru ar fi necesar (sunt, de exemplu, de acord cu promovarea literaturii feminine). Un alt criteriu ar trebui să fie cel al adecvării la vârsta elevilor și la interesele specifice acestora; se observă că, din dorința autorilor de manuale de a nu fi considerați învechiți, superficiali sau pur și simplu necunosători, includ texte din scriitori, publiciști, esești „la modă”, fără a ține cont de criteriul amintit. Aș nuanța ideea: adecvarea ar trebui să fie la profilul atât de surprinzător al acestei generații de copii și adolescenți, pornind de la o mai bună cunoaștere a ei, dar nu abdicând în fața capriciilor și a dezinteresului față de tot ce nu este ușor de digerat, ci încercând să înțelegem cum va fi universul lor viitor.

Nu în ultimul rând, aș menționa, pentru liceu, criteriul diacronic, deoarece astfel se poate relaționa evoluția fenomenului literar cu cel al evoluției societății.

2. Nu sunt de acord cu sintagma „texte de manual”, cred că de aceea ea și apare între ghilimele în chestionar. Un text care îndeplinește criteriile mai importante poate fi valorificat cu succes de profesor; de asemenea, cu cea de „autori canonici”, dar, mă rog, cumva trebuia să le spună... Nu sunt la curent cu tot ce includ toate manualele din ultimii ani, dar am observat străduința de a „exploata” cam tot ce poate oferi literatura română, care nu este nici prea vastă, nici prea orientată către zona copiilor și a adolescenților ca potențiali cititori, inclusiv cea contemporană. Deci, nu pot face recomandări. Un manual inteligent valorifică orice text cât de cât valoros.

3. Editurile optează pentru criterii comerciale, iar autorii nu au libertatea de a include orice ar vrea; există legea drepturilor de autor, care presupune acordul obținut de la autor sau de la moștenitorii dreptului de autor (care costă!); astfel, din câte am auzit (poate mă înșel), se întâmplă în cazul lui Arghezi, Voiculescu, Bacovia, Eliade; un autor intră în circuitul public după 70 de ani de la moarte, deci nu pot fi publicați de altcineva „la liber”, ceea ce este corect într-un fel. Editurile nu-și permit sau nu vor să plătească, deci manualele rămân învechite, prăfuite.

4. Pornesc în general de la textele din manual, pentru a păstra logica structurării acestuia, dar frecvent înlocuiesc texte sau chiar module (la clasa a IX-a mai ales); nu cred că se mai poate lucra cu text unic; grupajele și tipurile diverse de texte sunt obligatorii din punctul meu de vedere; am văzut, la clasa a V-a renunțarea la textul de bază, în favoarea fragmentelor de text; nu am predat la clasa a V-a, deci nu mă pot pronunța, dar colegele mele care lucrează după manuale de acest tip nu se plâng.

5. Da, am folosit manual digital, dar nu era propriu-zis un manual digital (bănuiesc că un adevărat manual digital ar fi interactiv), ci formatul digital al unui manual obișnuit, pe care îl proiectam pe tabla smart; se lucrează bine. Dacă ar exista un manual digital bine realizat (care să deschidă ferestre, link-uri, să fie multimedia), aș fi prima care ar lucra cu el și elevii ar fi extrem de receptivi, deoarece sunt iubitori de tehnologie. Câștigurile ar fi totale, în primul rând adaptarea la lumea de azi și la formele ei de comunicare, documentare, soluționare de probleme etc. Pierderile? Dacă nu excludem cititul cărților, pe care încă îl cred mai potrivit în formatul tradițional, pe hârtie, nu ar fi nicio pierdere.

6. Am utilizat cu succes, până anul acesta, când au fost interzise (no comment!); oferă în primul rând un plus de material, texte noi, situații noi și numeroase de învățare – mă refer la auxiliarele bune, căci există, desigur, foarte multe proaste, ca în orice piață liberă. Există auxiliare mai folosite de profesorului, în special unui profesor tânăr, care structurează materia și aduc informații numeroase, dincolo de nivelul manualului; există auxiliare foarte bune pentru elevi, gen caiet de lucru, care au sarcini de lucru nuanțate, gradate, jocuri, presupun metode alternative. Am lucrat bine și cu antologii de texte, din păcate acestea sunt în special pentru clasele primare; pentru gimnaziu e foarte greu să găsești o antologie cât de cât bună, iar pentru liceu nu există (eu nu am găsit).

Paul-Daniel Iușan, Școala Gimnazială „Ady Endre”, Sâncraiu

1. În primul rând, textele „de manual” trebuie să fie accesibile din mai multe puncte de vedere (lexic, idei, dimensiune etc). În al doilea rând, să aibă o latură formativă care să le permită elevilor să reflecteze asupra unui sistem axiologic bine definitiv.

2. Sunt numeroase texte ce nu aparțin listei limitate de „autori canonici” și care pot sau ar fi bine să se regăsească în manualele școlare. Mă gândesc, în primul rând, la autorii români contemporani, care devin din ce în ce mai cu lipici la elevi. De pildă, cu elevii clasei a V-a am discutat *Mendebilul* lui Mircea Cărtărescu. Nu aș putea omite *Reciclopedia de povești* a lui Florin Bican, care îi încântă atât pe elevii mai mici din clasa a V-a, cât și pe cei mai mari din clasa a VIII-a. La inițiativa unui elev din clasa a VII-a, care, mai în glumă, mai în serios, a propus la începutul anului școlar lectura cărții lui Tommy Greenwald, *Cum să faci să nu citești*, am acceptat provocarea și am inclus-o în categoria lecturilor facultative.

3. Cred că alegerea criteriilor după care se optează depinde foarte tare de editura cu care acești autori lucrează, întrucât fiecare editură are politicile sale editoriale. Dar dacă aș fi autor de manual, atunci aș opta atât pentru textele scriitorilor canonici, cât și pentru texte din literatura contemporană pentru copii și adolescenți (înțeleg prin literatură contemporană literatura scrisă în ultimii 10-15 ani). Însă atunci când aș opta pentru textele unor scriitori canonici, cum este, de pildă, Camil Petrescu, aș dedica o parte mai amplă momentului prelecturii textului respectiv și aș propune câteva exerciții de familiarizare cu epoca în care scriitorul publică pentru prima dată acel text. Cred cu tărie că textele care au sărbătorit deja jubileul de diamant ar trebui să îngăduie cititorilor tineri cunoașterea „culiselui” lor, astfel încât adolescenții să învingă prejudecățile privitoare la „texte vechi și plictisitoare, în care este vorba despre cum unu’ care dă fân la vaci își bate după aia nevasta.”

4. Având în vedere că predau limba și literatura română la o școală cu predare în limba maghiară, iar limba română este pentru elevii mei limba națională și nu cea maternă, îmi este foarte greu să aleg texte pe care să le propun elevilor ca lectură obligatorie sau facultativă. Am avut nevoie de un an ca să „cercetez” terenul și să văd ce merge și ce nu. De regulă, aleg texte din literatura universală, deoarece ele sunt traduse și în maghiară, iar elevii pot intra în contact cu textul respectiv și prin intermediul limbii materne. Recent, am avut o activitate interesantă cu elevii clasei a V-a. Ajungând la capitolul din manual „Mama”, am realizat cu ei un colaj de poezii și texte epice în care apare figura maternă. A fost un real succes. Se întâmplă să asociez adeseori textul literar cu cel nonliterar, deoarece e important ca elevii să înțeleagă mecanismele textuale ce stau la baza fiecărui tip de text.

5. Nu utilizez manuale digitale, însă mi-ar plăcea să o fac.

6. Utilizez auxiliare didactice doar la clasele terminale. Consider că acestea (cele bune) reușesc să sintetizeze mai bine informația decât unele manuale existente actualmente pe piață, iar elevii se pot pregăti mai bine și mai ușor pentru examenele naționale. Pe de altă parte, ele îmi ușurează și mie munca, deoarece nu mai sunt nevoit să pierd timpul în sala profesorală xeroxând fișe de lucru și modele de examen, economisind, astfel, mai multă hârtie. Mai nou, am observat că unele edituri optează pentru auxiliare didactice realizate din hârtie reciclată. Este și acesta un avantaj ce nu trebuie neglijat.

Ramona Jitaru, Colegiul Național „Vasile Alecsandri”, Bacău

1. Criteriile pe care ar trebui să îndeplinească textele „de manual” sunt: criteriile estetice (să depășească zona exclusiv narativă a literaturii „în vogă”), criteriile de actualitate (să trateze probleme specifice societății actuale, precum clonarea, lumea virtuală etc.), criteriile etice (să propună situații din care să se desprindă valorile validate de societate. David Eagleman susține, în *Incognito. Viețile secrete ale creierului*, că în lipsa liberului arbitru creierul alege, de fapt, scenariul de viață din „baza de date” furnizată, iar noi trebuie să îi oferim cât mai multe astfel scenarii prin textele discutate la clasă).

2. Un text la care am apelat la clasă i care nu aparține autorilor canonici este *Culoarea curcubeului 77 (Cutremurul oamenilor)* al lui Paul Goma, la clasa a XII-a, pentru studiul literaturii în comunism.

3. La gimnaziu, criteriul după care optează autorii de manuale ar fi inerția (*Amintiri din copilărie*, de I. Creangă la toate clasele, deși a devenit un text accesibil pentru facultate. *Alexandru Lăpușneanul, O scrisoare pierdută* – elevii nu au maturitatea emoțională pentru astfel de texte);

4. La întrebarea patru, voi răspunde concis: toate fișele de vocabular/ gramatică pornesc de la texte literare; nu îmi sunt necesare mai multe texte nonliterare față de cele din culegeri. În plus, citesc și discut cu elevii mei, la clase: *Olguța și un bunic de milioane*, de Alex Moldovan, la clasa a V-a; *Aventurile lui Arik*, de Ioana Nicolaie, la clasa a V-a; *Inocenții*, de Ioana Pârvulescu, la clasa a VI-a; *Temă pentru acasă*, de Petru Cimpoeșu (scriitor din Bacău, special ales pentru promovarea valorilor locale), la clasa a VI-a; *Împăratul muștelor*, de W. Golding, clasa a VII-a; *Jurnal*, Anne Frank, clasa a VII-a.

Toate clasele primesc sarcini de lucru după ce este citit romanul. Sarcinile de lucru cresc în dificultate către clasele mari. De asemenea, și gradul de autonomie crește, clasa a V-a primind un caiet cu întrebări care orientează lectura (pentru *Olguța și un bunic de milioane*), iar clasa a VII-a primind doar sarcina generală (în acest an optez pentru abordarea transdisciplinară: istorie, geografie, film, psihologie).

5. Nu am folosit până în acest moment manuale digitale.

6. Am mare nevoie de auxiliarele didactice, folosesc la toate clasele, deși îmi fac singură fișe de lucru la toate unitățile de învățare. Manualele nu au exerciții suficiente, iar în cazul învățământului performant aproape nu pot fi folosite, ele având o abordare facilă și un nivel scăzut.

Dorica Nicolae, Colegiul Național „Julia Hasdeu”, București

1. Mai întâi, trebuie să îndeplinească criteriile din programa școlară, evident: să respecte finalitățile, apoi accesibilitate, concordanța cu nivelul dezvoltării psiho-intelectuale și al vârstei, criteriile unei educații sănătoase, democratice, a șanselor egale, a nondiscriminării etc. Consider, de asemenea, că printre textele „de manual” trebuie să se afle și cele care transmit o parte importantă din moștenirea literară, culturală, cu alte cuvinte cele care aparțin, să spunem, autorilor „clasici”.

2. Nu avem, din păcate, o ofertă chiar nelimitată în literatura română, dar cu siguranță se găsesc destule opere care pot fi transportate cu succes în discuția din mediul școlar. Pentru cei mici s-au mai scris în ultimii ani cărți interesante, apropiate de noua sensibilitate și de imaginarul copilului contemporan. Dar și o recitare a literaturii române în ansamblul ei oferă surprize. Nu sunt însă suficiente relecturi critice, la nivelul istoriei și criticii universitare, academice, care să determine o altă viziune asupra literaturii române, una dinamică, înnoitoare și care să treacă astfel în preuniversitar. Este nevoie mai cu seamă de o nouă abordare a literaturii, iar această nouă abordare trebuie să fie atât la nivelul criticii, cât și la nivelul metodelor de predare. Pentru Limba română lucrurile stau cumva invers, în sensul că a apărut o nouă gramatică, sub tutela Academiei, care a rămas însă încă nesimplificată și neasimilată în școală. În altă ordine de idei, eu aș propune alternarea operelor din literatura română cu texte din literatura europeană și nu doar, deci o firească recontextualizarea globală a istoriei literare, ceea ce ar duce și la diminuarea complexelor noastre culturale de marginali. Știu că sunt profesori care fac acest lucru, și eu procedez așa, dar nu constant.

3. Cred că s-au mai diversificat, am văzut manuale noi pentru gimanzii foarte vii și actuale, care combină mai multe tendințe, încercând să vină spre orizontul de așteptare al micului cititor contemporan. Dar primele criterii sunt, probabil, cele care vin din obișnuința frecventării textelor clasice: reprezentativitatea pentru istoria literară. Pentru că așa am fost formați noi înșine, în școală.

4. Folosesc și manualul, vin de multe ori cu volumul sau pagini xeroxate – cred că ar fi utile pentru școală niște culegeri de fragmente, organizate tematic. Așa, acolo unde numărul de ore și programa îmi permit – adică unde nu mă obligă examenul, în general la clasa a IX-a. Asociez, adesea, textul literar cu cel nonliterar și pot spune că uneori mi se pare mai interesantă discuția pornind de la textul nonliterar.

5. Nu folosesc manuale digitale fiindcă la liceu nu am, dar cred că este inevitabil să ajungem acolo. Folosesc imagini, filme, scheme, tabla electronică.

6. Recomand auxiliare didactice mai cu seamă la clasele terminale, anii trecuți le aduceau elevii și lucrăm din ele. Acum, cu noile directive, doar le aduc în clasă fișe după auxiliare. Sunt necesare la toate clasele, sunt diverse, au răspuns unei nevoi firești, în condițiile în care știm foarte bine oferta firavă a ministerului cu privire la manuale. Mai mult, au evoluat și au făcut, de bine, de rău, ca demersul didactic să țină pasul cu cerințele pregătirii, în absența aproape totală a cursurilor serioase de formare, a platformelor de materiale didactice, a strategiilor de dezvoltare și actualizare a învățământului.

Mihaela Nicolae, Colegiul Național „Mihai Eminescu”, Buzău

1. Un manual ar trebui să conțină și texte care să stârnească interesul copiilor, să intre în „raza” lor de preocupări. Pentru asta, ne-ar fi de ajutor să înțelegem mai bine ce fel de lecturi îi pasionează, cu adevărat, pe copii, care le sunt eroii. De obicei, manualele conțin exclusiv texte care le plac autorilor, este drept, texte canonice, valoroase. Trebuie plecat invers, pentru că e păcat ca manualul să rămână „nou”, adică necitit, uitat în ghiozdan, uzat doar prin trecerea sa fizică de colo-colo.

2. Descopăr autori noi, foarte interesați, mai ales pentru gimnaziu. Pe lângă Adina Popescu, o privilegiată a literaturii pentru copii (*8 povestiri de pe Calea Moșilor*), fiindcă este deja cunoscută și citită cu drag, îmi plac Ana Rotea (*Dosarele...*), Simona Antonescu (noua serie *Nemi*) și Alex Moldovan (cu *Olguța și un bunic de milioane*). Am constatat, de asemenea, că multor copii le plac textele nonliterare, de tip jurnalistic, în care vorbește școala din alte țări, temă preferată. Sunt fascinați de faptul că elevii britanici au ca temă pentru acasă realizarea unor briose, așa cum scrie Anda Vahnovan, pe blogul *Gânduri despletite*. Pentru liceu, alegerea textelor din literatura serioasă se dovedește dificilă, fiindcă mulți elevi vin în clasa a IX-a fără să fi citit, cu adevărat, măcar un roman. Totuși, au și liceenii preferințe pentru Martin Page (*M-am hotărât să devin prost*), dacă îl descoperă, sau pentru Salinger și *De veghe în lanul de secară*. Liliana Corobca (*Kinderland*), Dan Lungu (*Fetița care se juca de-a Dumnezeu*), Ohara Donovetski (*Casting pentru ursitoare*) propun o tematică interesantă, actuală, cu care elevii sunt familiarizați, fiindcă întâlnesc situații asemănătoare în viața reală. Cred că este important ca un text să întărească motivația pentru învățare și să ofere o soluție existențială, dacă cititorul are nevoie de ea.

3. Autorii de manual sunt oameni care au o anumită educație, anumite convingeri și preferințe. Din ce am observat, autorii încearcă să realizeze un echilibru între textele consacrate și textele foarte noi. Cred că aceasta este și rețeta de succes, fiindcă unor copii le place foarte mult literatura pe care o cunosc deja din clasele mici, cu care s-au familiarizat, alții sunt dornici să experimenteze și caută autori noi, care să li se potrivească mai bine. Un pastel de Alecsandri și o poezie din Iv cel Naiv ajung, uneori, pe aceeași pagină de carte. Nu cred că este rău.

4. Aleg textele în funcție de multe criterii, dar în primul rând de contextul social, afectiv, psihologic etc. – de exemplu, a fost cutremur (în zona noastră sunt frecvente) și ne-am repezit la Sadoveanu, în *Zodia Cancerului*, la secvența cu prăbușirea Turnului Nebuisei, după un asemenea seism. Am vorbit despre o doină populară, în care apare imaginea ciocârliei, ne-am dus la un dosar al *Dilemei vechi* dedicat păsărilor. Textul nonliterar ajută mult la receptarea textului literar și creează legături între viață și ficțiune – aceste legături există, însă devin, în felul acesta, mai vizibile. Iar întrebarea „Dar de ce să studiem asta...?” își găsește răspunsul.

5. Manualele digitale sunt interesante până la un punct, când ecranul devine obositor și când internetul nu mai are viteza corespunzătoare – versiunea digitală devine cronofagă sau inutilizabilă. Mi s-a întâmplat să le recomand elevilor să deschidă acasă manualul digital, pentru anumite exerciții, care sunt doar acolo, ceea ce le-a plăcut foarte mult.

6. Nu folosesc/recomand auxiliare didactice, de obicei, pentru că am senzația că astfel de materiale ies din actualitate imediat. Sunt și ele niște manuale mai fătoase, cu pagini colorate și exerciții, de multe ori, pretins interesante. Materialele de care am nevoie sunt peste tot, la un click distanță.

Alina Muraru, Liceul Tehnologic „Henri Coandă”, Sibiu

1. Textele din manual trebuie să fie frumoase, nu prea lungi, să se refere la copii/adolescenți, să fie deștepțe, să nu moralizeze, să nu cicălească, să nu încerce să manipuleze, să nu transmită mesaje neprincipiale, să folosească un limbaj accesibil, să fie expresia uimitoare și simplă a gândurilor, să fie logice, să fie din cărți care pot fi citite integral, să propună viziuni coerente asupra lumii, să propună modele de comportament...

2. Eu am fost cucerită de manualul de clasa a V-a al Editurii Art cu care am lucrat anul acesta. Mi-au plăcut textele, organizarea, totul. Am avut nevoie de alte texte atunci când am conceput testele de evaluare și am folosit cărți din lista concursului *Bătălia cărților*. Mi-am construit și o listă de cărți

ale căror titluri le-am găsit în celelalte manuale propuse pentru a V-a. Pe unele dintre ele le-am putut împrumuta de la Biblioteca Județeană. *8 povestiri de pe Calea Moșilor* de Adina Popescu mă scoate oricând din pană de idei pentru teste și teze. Nu prea aleg texte din scriitorii canonici până la clasa a VII-a pentru că sunt prea serioși și definitiv și un aer fatalist amenință toate concluziile lecției.

3. Bănuiesc că au în vedere Lift 2, indicațiile programei pentru alegerea temelor, poate niște statistici de la edituri și de la biblioteci cu ce se cere.

4. Textul trebuie să se potrivească cu problema discutată/ evaluată (de exemplu descrierea), apoi, pe cât posibil cu tema (salvarea lumii) sau măcar să fie vorba despre copii – îmi vine în minte fragmentul cu SIL (Societatea pentru Îndreptat Lumea sau pentru Îndreptarea Lumii, nu mai știu) din *Inocenții* de Ioana Pârvulescu.

5. Am urmărit manualul digital pentru fiecare lecție, dar l-am folosit la clasă rar, pentru a arăta un video, pentru că, din cauză că sala de clasă nu are propria dotare cu aparatură, e inconfortabil să îmi petrec pauza montând aparate. Elevii nu au urmărit acest manual (știu sigur pentru că am aplicat minitestele). Am folosit manualul digital de pe platforma pusă la dispoziție de editură, pentru că cel din carte nu este citit de calculatorul meu care nu e la zi cu softurile. Bănuiesc că e și cazul multor elevi.

6. Am folosit un caiet de exerciții la clasa a VII-a. Mi s-a părut folositor pentru că am avut astfel la îndemână o serie de exerciții suplimentare pentru fiecare capitol, exerciții foarte necesare pentru fixarea cunoștințelor, dar și pentru remedierea unor probleme nerezolvate în primii ani de gimnaziu. Dacă ar trebui să votez, eu sunt pro auxiliare. Îmi doresc ca în septembrie să avem deja o listă de titluri de auxiliare la dispoziție ca să le includem în organizarea activităților.

Cristina Popescu, Liceul Teoretic „Gheorghe Șincai”, Cluj

1. Textele de manual ar trebui să fie: accesibile, diverse, provocatoare și atrăgătoare pentru elevi.

2. Cred ca textul multimodal se potrivește la orice clasă și este apreciat de elevi, la orice vârstă.

3. Cred că toți țin cont de criteriile de la punctul, dar și de constrângeri de tipul: obligativitatea respectării canonului literar și eventualele drepturi de autor, conform legislației.

4. Da, uneori mai preiau texte din lecturile mele, mai ales dacă sunt mai recente, din publicații de ținută, de exemplu, *National Geographic*, *Historia*, *Dilema veche*. Uneori, chiar creez eu însămi texte pentru ei, cu succes garantat! Sau adaptez!

5. Nu!

6. Da, auxiliare didactice folosesc! Mi se pare că oferă o mai mare diversitate, provocări interesante și exerciții de multe feluri! Uneori, teoria este foarte bine sintetizată în ele!

Amalia Gabriela Șerbu, Colegiul Național „B.P. Hasdeu”, Buzău

1. Aceasta este o întrebare pe care-ar trebui să ne-o punem frecvent, cu fiecare generație, pentru că nu există „rețete” general valabile pentru „captarea atenției” și pentru stimularea dialogului. Consider că textele alese în conținutul manualului trebuie să includă, pe lângă texte-reper, unele cu o problematică actuală, specifică fiecărei generații, texte „proaspete”, indiferent dacă vorbim de sfera ficțiunii sau ne referim la nonficțiune sau texte de graniță. Înțeleg prin „proaspăt” un text viu, atractiv, la zi cu informațiile și descoperirile, extras din presa literară, din publicațiile recente, din sursele (extrem de variate și de atractive) online: bloguri, pagini de facebook, site-uri de prezentare, presă virtuală, biblioteci virtuale etc.

2. Sigur, sugerez doar câteva:

Pentru clasa a V-a și a VI-a: *Bookătăria de texte și imagini*. Povestiri scrise, desenate, condimentate, sărate și dulci pentru toate vârstele..., coordonatori Stela Lie & Florin Bican, Editura Pandora Publishing, București, 2016; Ana Alfianu, *Val și Cetatea Sufletelor*, Editura Humanitas Junior, București, 2017; Ioana Nicolaie, *Ferbonia*, Editura Arthur, 2015; Veronica D. Niculescu, *O vară cu Isidor*; revista *Fabulașfa*, www.printesaurbană.ro.

Pentru clasa a VII-a și a VIII-a: Adina Popescu, *O istorie secretă a Țării Vamprilor*, vol.1, *Cartea Pricoliciului*, Editura Arthur, București, 2015; *Povestiri de pe Calea Moșilor*; www.historia.ro.

Pentru clasa a IX-a: *Cartea copilăriilor*, coord. Dan Lungu, Amelia Gheorghită, Editura Polirom, 2016; Dan Lungu- *Fetița care se juca de-a Dumnezeu*, Polirom 2016; *Freeman's – cele mai bune texte noi despre familie*, Editura Black Button Books, București, 2016; Revista *DOR*; revista de proză scurtă *Iocan*; săptămânalul *Dilema veche*.

Pentru clasele a XI-a și a XII-a: *Dilema veche*; revista *Vatra*; *Și eu am trăit în comunism* de Ioana Pârvulescu, Humanitas, 2015; *Cum să fii fericit în România*, Humanitas, 2017; romanele cele mai recente al Ioanei Pârvulescu, *Inocenții*, al Diane Adamek, *Dulcea poveste a tristului elefant*, al Ioanei Bradea, *Înalt este numele tău*; săptămânalul *Dilema veche*; reviste foarte variate, de cinema, artă, arhitectură, implicare civică.

La nivel liceal, ar trebui introduse în bibliografia școlară toate cărțile propuse de dna Constanța Vintilă-Ghițulescu în cadrul concursului Humanitas în licee, ca de exemplu cele de anul acesta: *Jurnalul unei fete greu de mulțumit*, de Jeni Acterian, *Case, trenuri și andrele*, de Ariana Rosser-Macarie, *Sensibilitate și istorie în secolul XVIII românesc*, de Ștefan Lemny și *Femei, onoare și păcat în Valahia secolului al XIX-lea*, de Nicoleta Roman.

3. Nu știu, poate drepturile de autor..., recomandările bibliografice din programele școlare, propriile surse de informare...

4. Lucrez în permanență cu texte noi și asociez textele literare cu cele nonliterare, în limita timpului disponibil. Mi se pare sufocant și redundant să nu fac acest lucru, mai ales că unele din informațiile noastre trebuie completate, atunci când vorbim despre un scriitor contemporan, de exemplu, despre o nouă abordare critică, o ecranizare sau punere în scenă etc. Profesorul trebuie să-și mențină deopotrivă entuzismul, să aibă timp de documentare, deși sarcinile tot mai aglomerate, numărul strict de ore și programa (clasei, dar și a examenului de încheiere de ciclu, pe care este nevoit să-l aibă în vedere) îi limitează preferințele sau alegerile. Am constatat că elevii mei citește destul de greu, în mare parte, cărțile canonice. Li se pare inutil, atâta vreme cât găsesc la discreție rezumate, prezentări sub diferite forme, ecranizări, fragmente... Însă manifestă un entuziasm sincer față de cărțile noi care-i stârnesc la dezbateri, cu atât mai mult cu cât sunt scrise de scriitori contemporani.

5. Nu am timp să valorific la oră manualele digitale, deși postez pe grupurile claselor tot felul de cărți digitale, manuale, reviste, articole... Copiii mei folosesc tot mai des textele în format electronic, pe tabletă sau telefon, iar atenția lor este sporită când le propun să citim fragmentar sau integral articole online și să le dezbaterem. Eu cred că ar trebui să fie tot mai frecvente astfel de manuale, tocmai pentru că pot fi reactualizate informațiile din ele an de an. Nu știu dacă pot vorbi în termeni de câștig sau de pierdere, ci în termeni de adaptare la un nou stil de viață/cunoaștere/sensibilitate. Oricum, sursele folosite trebuie alternate, haideți să nu desființăm bibliotecile/cărțile tipărite ...

6. Folosesc auxiliare: la clasa a IX-a, pentru că avem manuale vechi, inactuale în conținut, deja plictisitoare pentru noi, ca profesori; la clasa a VIII-a și a XII-a, pentru sistematizări/ recapitulări/ teste în vederea examenelor naționale; manualele ignoră total acest aspect, încurajând, probabil, școala de după școală sau fiind realizate după programe diferite față de cele de examen; la clasele a X-a și a XI-a mai puțin, pentru diversificarea cerințelor și a textelor ...

Monica Rotaru, Liceul Economic „Iulian Pop”, Cluj-Napoca

1. Textele „de manual” trebuie să fie nu numai un depozitar de informații, ci și un prilej de dezvoltare a gândirii intelectuale, morale și estetice.

2. Utilizez și alte texte pe care le folosesc la clasa a IX-a cum ar fi : Simona Popescu, *Exuvii*, Herman Hesse, *Jocul cu mărgelele de sticlă*, William Golding, *Împăratul muștelor*, Eginald Schlettner, *Cocoșul decapitat*, Umberto Eco, *Cimitirul din Praga*.

3. Criteriile pentru care optează autorii de manuale în selectarea textelor sunt: conformitatea cu programa, calitatea conținutului științific, stilul și originalitatea autorului.

4. Selecția textelor se face în funcție de clasă, adaug și alte texte față de cele din manual și asociez textele literare cu cele non-literare.

5. Nu utilizez manualul digital.

6. Da, utilizez auxiliarele didactice, deoarece oferă o mai bună sintetizare a cunoștințelor în procesul de predare-învățare-evaluare; suplimentează exercițiile de consolidare și recapitulare a cunoștințelor și depășesc cu mult manualele școlare care nu sunt adaptate noilor cerințe din programa școlară actuală (mai ales pentru clasa a-XI-a și a-XII-a).

Christinne Schmidt, Școala Gimnazială „Horea, Cloșca și Crișan”, Turda

1. Consider că textele din manualele alternative ar trebui să îndeplinească, în primul rând, criteriile specificate în programă: cel valoric, cel estetic, cel formativ și cel de adecvare la vârsta elevilor. Totodată, importante mi se par alte două tipuri de clasificări. Un manual care conține texte diverse ar trebui să transcrie, într-un mod echilibrat, atât opere ale autorilor clasici și canonici, cât și opere ale autorilor contemporani. Notez, de asemenea, distincția dintre textele aparținând literaturii române și cele aparținând literaturii universale, în cazul cărora optez pentru preponderența celor dintâi, fără a le exclude, însă, pe cele din urmă. Întrucât textele-suport trebuie folosite cu scopul de a sprijini formarea și dezvoltarea competențelor specificate în programă, nivelul de lizibilitate și de accesibilitate mi se pare, de asemenea, un criteriu esențial.

2. Dintre textele pe care le-am citit alături de elevii de gimnaziu, aș include în manuale *Peștele-pasăre*, de Simona Popescu, și *Povestea pescărușului albastru*, de Ioana Bot. Ambele narațiuni respectă criteriile sugerate în programă, dar, mai mult decât atât, permit lansarea unor teze interpretative cu mize substanțiale, în special în ceea ce privește subiecte precum dorințele, idealurile sau vocația proprie.

3. Criteriile pentru care optează autorii de manuale sunt, în opinia mea, cele propuse în programă. Apreciez mult faptul că textele cu care am lucrat pe parcursul anului școlar 2017-2018 respectă aceste criterii, multe dintre ele fiind semnate de autori contemporani (mă refer, aici, exclusiv la textele din manualul pentru clasa a V-a, singurul redactat, deocamdată, conform noii programe), însă aș fi dorit ca selecția să includă mai multe texte/fragmente de texte ale autorilor canonici, în special ale marilor clasici (în cazul textului descriptiv literar sau în cazul basmului, spre exemplu). Consider că e necesară o selecție echilibrată. Totodată, sunt de părere că texte auxiliare pot fi aduse la clasă (și) de către profesor, fără a fi neapărat incluse în manuale.

4. Există situații în care selectez texte diferite de cele din manuale, însă acestea le sunt adeseori complementare (aceeași specie literară, același autor etc.), cu scopul de a ilustra printr-un număr mai mare de exemple conceptele discutate. Totodată, folosesc texte literare de fiecare dată când lucrez cu fișe (recapitulări, modele de evaluări semestriale etc.). Consider că întâlnirea cu textul la prima vedere este un exercițiu rodnic și benefic pentru elevi, nu doar în perspectiva evaluării naționale, ci și datorită faptului că ea le permite să aplice strategiile de lectură însușite, probând comprehensiunea și favorizând, atunci când sunt alese cu grijă, nu doar analiza, ci și interpretarea.

5. Am utilizat, în special pe parcursul primului semestru al anului școlar 2017-2018, manualul digital, în cazul clasei a V-a. Din punctul meu de vedere, există o serie de avantaje incontestabile ale acestui tip de manual. În primul rând, există o serie de aplicații pe care doar manualul digital le conține (ascultarea unui text – audiobook, scurte videoclipuri, prezentări multimediale ale biografilor și operelor unor scriitori etc.). Mai apoi, folosirea manualului digital nu presupune doar un grad ridicat de interactivitate, ci și o captare și o mobilizare mai eficientă a atenției, implicând o mai mare complexitate și o diversificare a conținuturilor și a metodelor de lucru. Dezavantajul pe care îl menționez în cazul acesta apare în situația în care clasa nu dispune de tehnologia necesară proiectării și susținerii unor secvențe didactice care implică utilizarea manualelor digitale (computer, videoproiector etc.).

6. Utilizez auxiliare didactice deoarece ele propun texte și aplicații variate. În acest sens, relevantă mi se pare selecția unor auxiliare care să completeze cunoștințele dobândite în timpul orelor și să permită consolidarea acestora. Aș opta pentru auxiliarele care propun texte literare și nonliterare ilustrative pentru conceptele discutate și pentru acelea care conțin exerciții adaptate nivelului clasei. Avantajul lor ar fi acela că mizează pe secvențe aplicative, de consolidare, spre deosebire de manualele care trebuie să îmbine aplicația cu predarea și învățarea.

Anchetă realizată de Georgiana Fodor și Luminița Medeșan.